

в художній прозі О. Ільченка, що зводиться передусім до 1) актуалізації найважливішого з погляду мовця компонента висловлення; 2) підкреслення особливого суб'єктивного емоційно-експресивного аспекту висловлення; 3) смислового навантаження актуалізованого компонента, що полягає в його семантичному ускладненні внаслідок пере-

важного збереження пунктуаційною одиницею своєї типової семантичної функції та появи нової через нетипову авторську пунктуацію.

Перспективною пропонованого дослідження може стати вивчення авторської пунктуації як засобу увиразнення комунікативно-прагматичних настанов мовця.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андросова Ф. С. Авторские пунктуационные знаки в художественном тексте: функциональный аспект : дисс. ... канд. филол. наук. Якутск, 2014. 220 с.
2. Булаховський Л. А. Українська пунктуація. Київ-Львів : Державне учбово-педагогічне видавництво «Радянська школа», 1947. 72 с.
3. Вінтонів М. О. Комунікативна структура речення і тексту в українській літературній мові : автореф. дис... доктора філол. наук. Одеса, 2013. 38 с.
4. Загнітко А. П. Теоретична граматики сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис. Донецьк : ТОВ «ВКФ «БАО», 2011. 992 с.
5. Загнітко А. Миронова Г. Синтаксис української мови. Теоретико-прикладний аспект. Brno : Masarykova univerzita, 2013. 223 с.
6. Савченко І. С. Способи реалізації функціонально-стилістичного принципу української пунктуації. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови*. Київ, 2012. Вип. 9. С. 152–155.
7. Сліпецька В. Д. Репрезентація негативних емоцій у писемному мовленні як стимул моделювання прагматичної пунктуаційної норми (на матеріалі аналізу творів І. Нечуй-Левицького, М. Гоголя, Ч. Діккенса). *Studia Ukrainica Posnaniensia. Poznan*, 2017. Vol. V. P. 189–194.
8. Соболев Л.І. Актуалізація проблеми становлення системи пунктуаційних знаків: походження, статус, функції. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 8. Філологічні науки (мовознавство і літературознавство)*. Київ, 2017. № 7. С. 121–129.
9. Ільченко О. Місто з химерами. Київ : Видавничий дім «КОМОРА», 2019. 264 с.

УДК 811.161.2'373.4/.7:821.161.2-31Гримич
DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.26.2.9>

ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ ХУДОЖНЬОГО УВИРАЗНЕННЯ МОВИ РОМАНУ «ВАРФОЛОМІЄВА НІЧ» МАРИНИ ГРИМИЧ

LEXICAL MEANS OF ARTISTIC EXPRESSION IN THE LANGUAGE OF MARYNA HRYMYCH'S NOVEL "BARTHOLOMEW'S NIGHT"

Пискач О.Д.,
orcid.org/0000-0002-3858-6823
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови
Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»

Статтю присвячено лінгвостилістичному аналізу лексичних засобів увиразнення художньої мови роману «Варфоломієва ніч» М. Гримич – яскравій представниці сучасного українського постмодерного дискурсу. Доведено, що в аналізованому творі діють дві полярні тенденції слововжитку: з одного боку, свобода й розкутість вислову, з іншого – інтелектуалізація мови, що об'єднує інтертекстуальність, узуальну й контекстуальну синонімію, метафоризацію тощо. Основними засобами художнього увиразнення мови роману «Варфоломієва ніч» М. Гримич виступають метафори, метонімії, оказіоналізми, варваризми, перифрази, розмовна й жаргонна лексика. Мовні одиниці зумовлені як інтра-, так і екстралінгвальними чинниками, зокрема ідейно-тематичним змістом твору, віковим чи соціальним характером персонажів, роллю самої авторки та її впливом на свідомість читача. Для реалізації творчого задуму письменниці прагне досягти максимальної точності у вербалізації своїх ідей, думок, емоцій, переживань. Емоційно-експресивний потенціал лексичних засобів посилюють особливі синтаксичні конструкції (порівняння, невласне пряма мова, риторичні питання, атіологія тощо).

Мова роману М. Гримич «Варфоломієва ніч» відображає вплив філософії та світоглядно-естетичних чинників постмодернізму як культурної епохи. Стиль роману – це система взаємопов'язаних мовностилістичних одиниць, закономірностей мовного вибору й текстотворення, зумовлених екстралінгвальними параметрами та стильовими домінантами – карнавальністю, експресивністю, інтертекстуальністю. Основними принципами організації лексико-стилістичної системи роману є строкатість і вільний вибір мовних засобів, яскрава мовна гра, наскрізна іронічність, асоціативність, метафоричність та експресивність мовотворення. Семантичною рисою мови твору є емоційні конотації, експресивне забарвлення.

Ключові слова: постмодернізм, роман, лексика, метафора, перифраз, оказіоналізм, жаргонізм, М. Гримич.

The article is devoted to the linguistic and stylistic analysis of lexical means of expressing the artistic language in the novel "Bartholomew's Night" written by M. Hrymch, a prominent representative of the contemporary Ukrainian postmodern discourse. It has been proven that there are two polar tendencies of word use in the analyzed work: on the one hand, freedom and ease of expression, on the other hand, intellectualization of language, which combines intertextuality, usual and contextual synonymy, metaphorization, etc. The main means of artistic expression in the language of M. Hrymch's novel "Bartholomew's Night" are metaphors, metonymies, occasionalisms, barbarisms, periphrases, colloquial and slang vocabulary. Language units are determined by both intra- and extra-linguistic factors, including the ideological and thematic content of the work, the characters' age or social status, the role of the author herself and her influence on the reader's consciousness. In order to realize her creative intent, the writer strives to achieve maximum accuracy when verbalizing her ideas, thoughts, emotions, and feelings. The emotional and expressive potential of lexical means is enhanced by special syntactic constructions (similes, free indirect speech, rhetorical questions, aitiologia, etc.).

The language of M. Hrymch's novel "Bartholomew's Night" reflects the influence of philosophy and the worldview and aesthetic factors of postmodernism as a cultural epoch. The style of a novel is a system of interconnected linguistic and stylistic units, patterns of language choice and text creation, determined by extralinguistic parameters and stylistic dominants such as carnivalization, expressiveness, and intertextuality. The main principles of organizing the lexical and stylistic system of the novel are the diversity and free choice of language, vivid language play, pervasive irony, associativity, figurativeness, and expressiveness of language. The semantic feature of the novel's language is emotional connotations and expressive coloring.

Key words: postmodernism, novel, lexicon, metaphor, periphrasis, occasionalism, jargon, M. Hrymch.

Постановка проблеми. В українській художній літературі кінця ХХ ст. сформувався постмодерністський дискурс, виразними ознаками якого є відкритий соціально-мистецький простір, парадоксальне поєднання інтелектуалізму та масової культури, стирання психологічних бар'єрів у творенні й сприйнятті мистецтва, руйнування традиційних для національної поетики естетичних принципів художньої мови. Постмодерністська проза формує об'ємний (в окремих жанрах – визначальний) сегмент української словесності та показово відбиває особливості національно-мовної картини світу кінця ХХ – початку ХХІ ст. Саме тому всебічне вивчення інноваційних процесів художньої поетики неможливе без урахування постмодерністського контексту та визначення його стильових домінант [1, с. 3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Лінгвістичній проблематиці сучасної української прози й поезії присвячені праці Л. Ставицької, Г. Сюті, Н. Кондратенко, Т. Єщенко, Т. Берест, О. Переломової, Г. Лукаш, І. Дегтярьової, А. Вегеш, Т. Должикової, М. Бондар, Л. Семак, О. Горбач, С. Галагур та ін. Однак це поки що студії, які не окреслюють цілісної картини постмодерністської мовотворчості, яка все більше удосконалюється, набуваючи нових форм і засобів вираження. На думку М. Бондар, «мова української художньої прози кінця ХХ – початку ХХІ ст., порівняно з попередніми часовими зрізами, зазнала суттєвих змін, які викликані дією активних лекси-

ко-семантичних процесів, зокрема запозичення, жаргонізації, лексичної реактивації, детермінологізації, а також формування нових значень, нових семантичних конотацій та часових мовних ідентифікаторів кінця ХХ – початку ХХІ ст.» [2, с. 12].

Актуальність нашого дослідження зумовила потреба лінгвістичного аналізу самотнього й оригінального ідіостилію яскравої представниці сучасного українського постмодерного дискурсу Марини Гримич (нар. 4 квітня 1961 р.) – популярної письменниці, науковця (філолога, історика) і видавця. Її перу належить низка відомих романів «Ти чуєш, Марго?» (2000), «Варфоломієва ніч» (2002), «Егоїст» (2003), «Фріда» (2006), «Острів білої сови» (2010), «Second Life (Друге життя)» (2010), «Клавка» (2019), «Юра» (2020) та ін., яким притаманні різні жанрово-стильові ознаки. Незважаючи на плідну творчу спадщину талановитої мисткині (більше 20 творів), комплексного дослідження її художнього ідіостилію поки що немає, хоча окремі його особливості аналізували літературознавці, критики й публіцисти В. Сікорська, А. Акуленко, Н. Криницька, Є. Лакінський, А. Любка, І. Долженкова, Т. Трофименко, Я. Поліщук, О. Башкирова, С. Євтушенко, О. Плющик та ін., лінгвісти М. Бондар, А. Вегеш, О. Свідрук, І. Мамчич, Н. Овчаренко, Т. Беляєва і Н. Щербакова та деякі ін. Зокрема, А. Вегеш відзначила широку палітру літературно-художніх антропонімів у романах М. Гримич, яка «вміло добирає імена персонажам,

уже наперед знаючи їх характер та особливості, їх роль у розвитку сюжету. У доборі найменш вона так чи інакше, свідомо чи несвідомо допасовує їх до створюваних образів, домагається гармонії образу та його імені» [3, с. 8–9].

Останні романи «Клавка» і «Юра» викликали найбільший інтерес літературної критики, чого не можна сказати про «Варфоломієву ніч» – трагіфарс, що є анатомією парламентських виборів з усіма її брудними технологіями. Незважаючи на специфічну тематику цього твору, він захоплює, інтригує читача вже з першої сторінки завдяки цікавій і легкій манері оповіді, стрімкому розгортанню сюжету, ненав'язливому гумору, а особливо – багатій і колоритній мові, яка демонструє глибокий інтелектуалізм і виточений філологічний хист самої авторки.

У двох наукових статтях ми вже звертали увагу на семантико-граматичні особливості фразем та стилістичну специфіку синтаксичної організації мови роману «Варфоломієва ніч». Виразною особливістю твору є «активне використання авторкою різних лексико-граматичних типів фразем, що свідчить про її тонке мовне чуття, глибоке знання фраземіки української мови і відповідальне ставлення до відбору словесних засобів для реалізації творчого задуму» [4, с. 156]. Серед найбільш яскравих стилістичних засобів синтаксичної організації мови роману «Варфоломієва ніч» слід виділити риторичне звертання, атіологію, парцеляцію, антитезу й полісиндетон. Наскрізні стилістико-синтаксичні засоби цього художнього тексту – риторичне звертання й атіологія [5, с. 28].

Постановка завдання. Мета наукового дослідження – лінгвостилістичний аналіз лексичних засобів увиразнення художньої мови роману «Варфоломієва ніч» Марини Гримич. Для досягнення поставленої мети плануємо виконати такі завдання: 1) схарактеризувати систему тропічних засобів роману (метафори, метонімії, перифрази); 2) проаналізувати семантико-стилістичні особливості розмовної та жаргонної лексики; 3) звернути увагу на використання інших лексичних засобів художньої виразності мови твору (варваризми, оказіоналізми тощо). Під час дослідження використано описовий метод для систематизації лексичних засобів та їх лінгвістичної інтерпретації, метод лексико-семантичного аналізу для розкриття значення мовних одиниць та їх узусної реалізації. Залучено також методику контекстного аналізу та лінгвостилістичного спостереження.

Виклад основного матеріалу. Мова – один із основних засобів побудови художніх образів, створення естетичної реальності в читацькій свідомості, тому найважливішою її функцією

в художньому тексті є ейдологічна (художньо-комунікативна). Мовні образи завдяки естетичному переосмисленню викликають багатогранні асоціації та емоції. Уже сама назва роману «Варфоломієва ніч» є прецедентною, інтертекстуальною, оскільки відображає трансформацію стійкого вислову *варфоломіївська ніч*, що означає жорстоку розправу. Замінивши відносний прикметник присвійним, авторка привертає увагу до одного з ключових і найсильніших образів твору – старого дивака-ветерана Фрідріха Варфоломієвича (чи просто Варфоломієвича), який помирає за крок до перемоги на виборах свого протезе – молодого честолюбного авантюриста Павла Печеніга. Отже, саме виборчі перемогони й стали для Варфоломієвича тією жорстокою розправою, яка, однак, змінила майбутнього депутата на краще, пробудила в його душі совість. Слова «– *Святий Миколаю! Міню свою перемогу на Варфоломієвича!...*» [6, с. 158] і щирий плач Павла в кінці твору вселяють надію, що він, можливо, чесно служитиме людям.

У тропічній системі досліджуваного роману найбільш продуктивними є метафори, метонімії, епітети, порівняння та перифрази, що характеризують особисті й суспільні перипетії попередніх виборів у провінційному українському містечку NN. Письменниця активно послуговується дієслівними та прикметниковими метафорами персоніфікованого змісту *бентежила публічність, закарбувався біль, закралася надія, збентежила думка, киплять пристрасті, народилася листівка, облетіла звістка, розгорілася симпатія, розсипалися слова, чекає старість, чигає небезпека; блискучі дебати, кострубата назва, сонне довкілля*. Наприклад: *Під маскою провінційної нудьги в маленьких провінційних містечках киплять пристрасті голлівудівського масштабу* [6, с. 9]; *Ця подія аж ніяк не зацікавила сонне провінційне довкілля* [6, с. 8].

Метонімія в романі «Варфоломієва ніч» використовується переважно для називання: 1) місця проживання замість жителів: «*Містечко ніяк не прореагувало на приїзд молодого чоловіка із зовнішністю командирівочного*» [6, с. 9]; 2) імені автора замість його творів: «*Слава богу, що хоч учора випадково надібав на Цвєтаєву*» [6, с. 14]; 3) транспортного засобу замість людини, що ним керує: «*Білий мерседес дядечка Гіві різко загальмував впритул біля самісінького м'якого місця одного із кремезних чоловіків*» [6, с. 90] тощо.

Яскравим засобом увиразнення, емоційно-стилістичного багатства художньої мови роману М. Гримич «Варфоломієва ніч» виступають перифрази – «слова, усталені словосполучення

(зрідка речення), що є образно-переносними й описовими найменуваннями предметів, явищ істот, осіб тощо» [7, с. 470]. В основі таких мовних одиниць лежить підкреслення якоїсь характерної риси, яскравої видільної ознаки особи, явища, предмета, що сприяє їх легкому розумінню й розшифруванню. У мові роману активно функціонують описові та оцінні перифрастичні звороти різної структури – двокомпонентні (*словесний бій – сварка, інформаційна інфекція – плітки, морський вовк – досвідчена людина, сеанс психотерапії – обман, танк у спідниці – вольова жінка*) та багатокомпонентні (*екземпляр чоловічої статі без штампів в паспорті – неодружений чоловік, борці за свободу слова і демократію – журналісти*). Помітне місце в романі «Варфоломієва ніч» займають загальнономовні перифрази: «Другий тип дружин політиків – це **берегиня домашнього вогнища**» [6, с. 45]; «Проте **«морський вовк»** навіть оком не змигнув, навіть не удостоїв уваги **“пацаньонка”**» [6, с. 87]; «У країнах пострадянського простору політичні публічні лідери мають меншу силу, аніж **штурмани катакомб, яких ще з часів середньовічної Франції звать сірими кардиналами**» [6, с. 129]; «**Люди в білих халатах з докором подивилися на п’яну компанію**» [6, с. 158].

Вводячи перифрази в художнє мовлення, письменниця в гумористично-іронічній манері відразу розкриває їх семантику за допомогою уточнювальних конструкцій: «Варфоломіївич заховався в під’їзді будинку і... м’яко кажучи, **говорив погані слова, тобто матюкався**» [6, с. 70]; «Клумби з **квітами революційного кольору і революційної невибагливості** – бегоніями – були **невіддільним атрибутом офіційної соціалістичної естетики**» [6, с. 8]; «Перед очима провінційного глядача за кілька хвилин промайнула історія України – цієї **чорнобрової, стрункої дівчини, яку кожен зустрічний негідник хоче звабити**» [6, с. 65–66]; «І хоча ця інформація мала назву **ОБС, тобто «одна баба сказала»**, проте давно відомо, що якраз ця інформація є **найбільш вірогідною**» [6, с. 145].

Виразною мовностилістичною особливістю художнього почерку М. Гримич є атіологія – стилістична фігура, у якій на поставлене питання відповідає сама письменниця. Завдяки цьому засобу вона дотепно розшифровує зміст перифрази: «А треба сказати, дорогі виборці, що він працював у тому відділенні, де роблять малі **гінекологічні операції**. А знаєте, що таке **мала гінекологічна операція? Це аборт**» [6, с. 143]. Подібні звертання-коментарі дають можливість М. Гримич висловити власну позицію і розставити чіткі акценти художньої розповіді.

Перифрази в романі «Варфоломієва ніч» виконують номінативну й емоційно-експресивну роль. Завдяки своїй нейтральній функції вони допомагають якнайповніше висловити думку і виступають при цьому засобом абсолютної (повної) синонімії: *люди в білих халатах, працювати язиком, говорити погані слова*. Однак домінантною в аналізованому романі є емоційно-експресивна роль перифраз, яка виявляється в таких різновидах: а) гумористична (дотепні перифрази виступають засобом незлого сміху): «А якщо на шляху **трапляється більш-менш пристойний екземпляр чоловічої статі без штампів в паспорті, то тут боротьба йде не на життя, а на смерть**» [6, с. 11]; в) сатирична (виражають критичне, негативне ставлення): «Адже **голови райадміністрацій – це ж не публічні політики, а бійці невидимого фронту**» [6, с. 63]; «Це була **надто дрібна пташка, щоб витратити на неї сіру речовину**» [6, с. 68]. Стильовою ознакою перифраз у романі «Варфоломієва ніч» є перевага публіцистичності над художністю, оскільки авторка передусім прагне вплинути на свідомість читача, викликати в нього відповідну реакцію.

З метою посилення експресії художнього мовлення вживаються варваризми – слова з особливо виразними ознаками іншомовності: «– Ех, Пашико-Пашико! Ніхто не знає! Ніхто! Як тепер кажуть, **ікс-файлз**» [6, с. 157]; «Тож **недогледіла права рука Разіна і, як подекують, його мон амі, як між птахівницями і Павлом Івановичем розгорілася неабияка симпатія**» [6, с. 107]; «Причому новини чули всі, оскільки телефон увімкнули на режим **“стенд бай”**» [6, с. 106].

Для ідіостилію М. Гримич характерні як загальнономовні неологізми, так і оказіоналізми – незвичні, здебільшого експресивно забарвлені лексеми, утворені на основі наявного в мові слова або словосполучення, іноді з порушенням законів словотворення чи мовної норми. Такі одиниці виникають переважно внаслідок способу складання: «Вони **протарабанили свої ретельно підготовані виступи і не змогли застосувати своїх блискучих поетично-артистичних (що стосується Колосального) і девідкоперфільдівських** (< Девід Коперфільд) (що стосується Печеніга) **здібностей**» [6, с. 144]; «Члени виборчої команди Павла Івановича Печеніга поглянули на її **файнораневську** (< Фаїна Раневська) **поставу й завмерли, мов слухняні пацієнти у стоматологічному кріслі**» [6, с. 123].

Мовна гра є стилетворчим принципом художнього дискурсу, вона створюється засобами стилістичного оброблення лексичних одиниць,

розширенням їх валентності, посиленням експресивно-естетичного змісту: «– *Лобіювання у парламенті, – розумно прорік Павло Іванович, децо вагаючись. – Та у мене свій лоб, слава богу, проб'є яку хочеш стіну! – пожартував по-сільському Калитка*» [6, с. 72].

Сучасний художній дискурс значно модернізує текст і розширює функції розмовної та жаргонної лексики як стильового засобу. Результативним лексичним ресурсом мови досліджуваного роману слід визнати стилістично знижену (жаргонну, розмовну, фамільярну, зневажливу, лайливу, вульгарну) лексику, яка має тут чітку екстралінгвальну вмотивованість (карнавальний епатаж) і є засобом мовної гри чи створення комічного ефекту: «У теплих клубах люди швидко розм'якають і хочуть не *«чорнухи», а шоу»* [6, с. 40]; «– *Тіха, дєд. Тут тобі не Ленінський урок! Пашко, кажи, хош: кришу сделаю? Хош: баксами закидаю?*» [6, с. 148]. У мовленні героїв твору доволі часто використовується суржик – невід'ємна ознака сучасного художнього тексту.

М. Гримич – креативна письменниця, яка постійно шукає нових форм і засобів мовного вираження, не ігноруючи творчих експериментів і ризиків. Її художній простір необмежений, об'ємний і позбавлений умовностей. Це підтверджує широке використання в мові персонажів зневажливих, лайливих і навіть вульгарних лексем із яскравими емоційно-оцінними конотаціями: «– *Ти тільки подивися, що виробляють, падлюки! Ти тільки подивися!*» [6, с. 50]; «– *Пашко! Я вже був змирився, що все моє життя – коту під хвіст, що я так і згну в цій дірі*» [6, с. 157]; «*А вони мене – в тюрягу! Мене – Героя Радянського Союзу – в тюрягу... До рецидивістів... Як останнього подонка!*» [6, с. 157]; «*Тим часом Варфоломійович обурювався далі: – Агітаційна макулатура! Як дурять нашого брата! Безбожно! Сволочи! Накралися – і пруться до парламенту! Повбивав би!*» [6, с. 51]; «– *Ну як, хлопче, наклав у штани? – іронічно сказав Варфоломійович, похитавши над ним шафою*» [6, с. 16]. Як засвідчують ілюстрації, подібні лексеми є виразною ознакою мовлення Варфоломійовича, що бурхливо реагує на соціальну несправедливість. Очолюючи штаб нікому не відомого кандидата, який не має ні грошей, ні слави, ні зв'язків, старий ветеран хоче лише реабілітації, поваги за все, що зробив, адже Павло Печеніг – це його останній шанс змінити щось у цьому прогнилому соціумі [8].

В авторській мові доволі типовими є розмовні слова, що вживаються з метою емоційної оцінки дій, характерів, зовнішності, поведінки

персонажів і репрезентують такі лексико-семантичні групи: 1) назви осіб: *бать* 'батько', *нечупара* 'неакуратна людина', *пронира* 'спритна, хитра людина', *скороспілка* 'людина, що надто швидко досягла розвитку'; 2) назви дій: *вибвкати* 'видати таємницю', *волочитися* 'ходити без діла', *наквєцяти* 'сильно намазати', *протинятися* 'проходити певний час' та ін.

Мова роману «Варфоломїєва ніч» демонструє прагнення письменниці наблизити свій твір до читацької аудиторії, її культури та свідомості, внаслідок чого чітко окреслюється символічний образ самої авторки як людини емоційної, багатої на гостре й дотепне слово. Цим і пояснюється наявність у її мові фамільярних, лайливих слів і навіть вульгаризмів, причина вживання яких полягає, на нашу думку, ще й у самій манері оповіді, адже М. Гримич майстерно використовує різноманітні стилістичні прийоми і фігури (порівняння, невластне пряму мову, риторичні питання, атіологію тощо). Особливі синтаксичні конструкції відзначаються оригінальністю форми і сприяють увиразненню лексичних засобів, посилюють їх емоційно-експресивний потенціал: «*І, як ви ще переконаєтеся, мій любий читачу, отого невидимого наш молодий герой буде називати щоразу по різному: то голубчику, то ідіоте, то мила панночко*» [6, с. 13]; «*А лівий опозиціонер Петро – просто падло, вибачте на слові, звичайно ж, у версії лівого опозиціонера Івана*» [6, с. 65]; «*Дорогі мої друзі, є ще третій тип дружин політиків – скороспілки*» [6, с. 45].

Незважаючи на те, що стилістично знижена лексика репрезентує мову не з «елітного», «парадного» боку, все ж таки найважливішою її якістю, на нашу думку, є живе, природне звучання, без штучного пафосу, не обмежене вузькими рамками нормативності, позбавлене нав'язливої метафоричності, штампів чи кліше. Це не приклад низького рівня культури, а вияв якісно нового, «осучасненого» етапу її розвитку. Така лексика в романі «Варфоломїєва ніч» М. Гримич злилася воедино з її художнім перетворенням світу, ввійшла в текст і стала невід'ємним цілим її творчого методу й авторського стилю. Стилістично знижені слова, з одного боку, надають мові іронічності, дотепності, розважають читача, а з іншого – б'ють на сполох у межах розуміння сучасної катастрофічності, «психотропності» буття.

Розмаїта жаргонна лексика в досліджуваному романі вийшла за межі певного мікросоціуму й широко побутує в мовленні персонажів різного віку й інтелекту. Її репрезентують переважно такі лексико-семантичні групи: 1) назви осіб: *автори-*

тет 'злодій у законі', *братва* 'товариші, спільники', *брательник* 'брат, друг', *клізма* 'людина, яка не вміє зберігати таємницю', *шараміжник* 'дармоїд'; 2) назви абстрактних понять: *кайф* 'задоволення, насолода', *криша* 'захист', *фігня* 'щось погане', *хохма* 'жарт', *чорнуха* 'негативна інформація'; 3) назви дій: *балдіти* 'насолоджуватися, милуватися', *випендрюватися* 'поводитися таким чином, щоб привернути до себе увагу', *відишити* 'позбутися кого-небудь', *клеїтися* 'чіплятися, залицятися', *охмуряти* 'зваблювати', *ималяти* 'бігти, тікати', 'бити'. Іноді назви дій, процесів становлять єдину логічну словесну одиницю, допомагають розібратися в значеннях, оцінці персонажів, створюють відповідний настрій. Зауважимо, що жаргонні лексеми і фраземи використовуються і в мові авторки, і в мовленні персонажів роману: *на фіг 'не потрібно нікому': «На фіг нужна моя краса!»* [6, с. 150]; *до лампочки* 'все одно, байдуже комусь': *«Адже вони вже були в такому стані, що їм було, м'яко кажучи, все до лампочки»* [6, с. 77]; *«— Колько! Оті шараміжники з виборчого штабу Колосального запустили мульку про автокатастрофу»* [6, с. 149]. Див. *травити (знати) мульку*, крим., мол., несхвальн. Розповідати, розмовляти про щось своє, невідоме, нецікаве або непотрібне для оточуючих [9, с. 224].

Висновки. Отже, засобами художнього вираження мови роману «Варфоломієва ніч» М. Гримич виступають метафори, метонімії, оказіоналізми, варваризми, перифрази, розмовна й жаргонна лексика. Мовні одиниці зумовлені як інтра-, так і екстралінгвальними чинниками, зокрема ідей-

но-тематичним змістом твору, віковим чи соціальним характером персонажів, роллю самої авторки та її впливом на свідомість читача. У романі діють дві полярні тенденції слововжитку: з одного боку, свобода й розкутість вислову, з іншого – інтелектуалізація мови, що об'єднує інтертекстуальність, узуальну й контекстуальну синонімію, метафору тощо. Для реалізації творчого задуму авторка прагне досягти максимальної точності у вербалізації своїх ідей, думок, емоцій, переживань. Емоційно-експресивний потенціал лексичних засобів посилюють особливі синтаксичні конструкції (порівняння, невласне пряма мова, риторичні питання, атіологія тощо).

Мова роману М. Гримич «Варфоломієва ніч» відображає вплив філософії та світоглядно-естетичних чинників постмодернізму як культурної епохи. Стиль роману – це система взаємопов'язаних мовностилістичних одиниць, закономірностей мовного вибору й текстотворення, зумовлених екстралінгвальними параметрами та стильовими домінантами – карнавальністю, експресивністю, інтертекстуальністю. Основними принципами організації лексико-стилістичної системи роману є строкатість і вільний вибір мовних засобів, яскрава мовна гра, наскрізна іронічність, асоціативність, метафоричність та експресивність мовотворення. Семантичною рисою мови твору є емоційні конотації, експресивне забарвлення.

Перспективи подальших розвідок убачаємо в різноаспектному дослідженні художньої творчості М. Гримич з метою поглибленого розкриття специфіки її ідіостилу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дегтярьова І.О. Стилістичний потенціал української постмодерністської прози : автореф. дис.... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2009. 25 с.
2. Бондар М.В. Активні лексико-семантичні процеси в мові художньої прози кінця ХХ – початку ХХІ століть : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2004. 20 с.
3. Вегеш А.І. Літературно-художні антропоніми в романах Марини Гримич. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства* : збірник наукових праць. Вип. 10. Ужгород, 2006. С. 5–9.
4. Пискач О.Д. Семантико-граматична характеристика фразем у романі Марини Гримич «Варфоломієва ніч». *Дослідження з лексикології і граматики української мови* : зб. наук. пр. / за ред. проф. А.М. Поповського. Дніпропетровськ: Видавець Біла К.О. 2013. Вип. 13. С. 145–156.
5. Пискач О.Д. Стилістичні особливості синтаксичної організації мови роману Марини Гримич «Варфоломієва ніч». *Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників філологічних наук*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 14–15 березня 2014 р. Одеса: Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2014. С. 24–28.
6. Гримич М. Варфоломієва ніч: роман. Львів : Кальварія, 2002. 160 с.
7. Українська мова: Енциклопедія. Київ : Українська енциклопедія, 2004. 824 с.
8. Долженкова І. Триумф Варфоломійовича, або Депутати бувають різні. *Дзеркало тижня*. 20 вересня 2002. URL: https://zn.ua/ukr/ART/triumf_varfolomiyovicha,_abo_zh_deputati_buvayut_rizni.html (дата звернення: 10.01.2023).
9. Ставицька Л. Український жаргон: словник. Київ : Критика, 2005. 496 с.